

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
RAJAPRUK UNIVERSITY

ISSN 2985-0355 (Online)

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES,

RAJAPRUK UNIVERSITY

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

บรรณาธิการ

อรุณี สำเภาทอง

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2566)

เชาว์ โรจนแสง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
นิรมล บางพระ	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
พนารัตน์ ปานมณี	เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
พินิจ ทิพย์มณี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
สมจิตต์ สุพรรณทัศน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
สิริวรรณ ศรีพหล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ฉัตยาพร เสมอใจ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
พลสิทธิ์ ศรีศิริ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
พานิช บัวสำอาง	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2566)

กรัณย์พัฒน์ อิมประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
กัญณภัทร นิธิศรารากุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
โกสุม สายใจ	อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
จิตรา ชนะกุล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เจษฎา ความคั่นเคย	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ฉัฐภัสส์ นิลพฤษ	กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ฉัตยาพร เสมอใจ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ฉัตรพล มณีกุล	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
ชวนิดา สุวานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
ชุตินันท์ จันทรเสนานนท์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1
เชาว์มนัส ประภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ณัฐวุฒิ วิเศษ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ดวงเนตร ธรรมกุล	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ทวีศิลป์ กุลนาคดล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ทิวดี มณีโชติ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นภาพรรณ เนตรประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
นฤมล สุนทสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยธนบุรี
นิตินันท์ ศรีสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
นิษฐา หรุ่นเกษม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ปณต นามะวิโรจน์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ปวิรรต สมนึก	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
พงศ์ศรัณย์ พลศรีเลิศ	เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร
พิภัส สอนโย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ภัทรา วายจตุร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ภัทราวดี มากมี	มหาวิทยาลัยบูรพา

เมธี พันธุ์ราทร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เมษา นวลศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ยุทธนาท บุนยะชัย	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ยุพาวรรณ วรรณวานิชย์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
วราพร เอราวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วิภาวดี ทุปยะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
สมบูรณ์ ศิริสรทริญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
สมรศรี คำตรง	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
สมศักดิ์ ตันตาสนี	มหาวิทยาลัยธนบุรี
สรศักดิ์ มั่นศิลป์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
สิริพัฒน์ เสวิกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
สุธาวัลย์ หาญจรสุข	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
สุวรรณมา คุณดิลกณัฐสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
สุวตถ์ ไกรสกุล	อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
เสาวนีย์ ศรีจันทร์นิล	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
อริวัฒน์ เจียวิวรรณกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
อวยพร พานิช	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
อะเคื้อ กุลประสูติติก	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
อัครเดช เกตุฉ่ำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
อัจศรา ประเสริฐสิน	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อำภาศรี พอค้า	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อุทัยทิพย์ เจียวิวรรณกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
อุทุมพร อยู่สุข	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

สารบัญ

บทความวิชาการ

- การข้ามผ่านทางการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าตัวละครในภาพยนตร์เรื่อง “ขุนพันธ์ 2”
: กฤษณ์ คำนนท์ 1

บทความวิจัย

- อิทธิพลของกลยุทธ์การตลาด 4Es ปัจจัยทางสังคม รูปแบบการดำเนินชีวิต ทักษะคิดและคุณค่า
ตราสินค้าที่มีผลในการตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องดื่มวิตามินซี
: มินตรา จันทร์เสถียร และ รุจิภาส โพธิ์ทองแสงอรุณ 19
- ความรู้ การเข้าถึงบริการ และส่วนประสมทางการตลาดบริการของการแพทย์แผนไทย และ
การแพทย์ทางเลือกที่มีผลต่อคุณภาพการบริการ กรณีโรงพยาบาลรัฐบาล จังหวัดนนทบุรี
: กานต์มณี อนุธรรมบัณฑิต 38
- รูปแบบการจัดการนวัตกรรมของโรงพยาบาลเอกชนในจังหวัดนครปฐม
: อนุธิดา ประเสริฐศักดิ์ ภารดี พริยะพงษ์รัตน์ และ กิตติพงษ์ ตระกูลโชคอำนวย 56
- อิทธิพลของคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการธุรกิจการพยากรณ์โชคชะตาของ
ผู้ใช้บริการในเขตกรุงเทพมหานคร
: การิน วราภัสร์ และ ณัฐพัชร์ อภิวัฒน์ไพศาล 75
- การวิเคราะห์เพลงไทยที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยจากหนังสือเพลงสยามสำหรับเด็ก
: ภัทรธีรา ดีสัว และ วิษณุลัมพก์ เหล่าวานิช 89
- ผลกระทบของผู้มีอิทธิพลทางสื่อสังคมออนไลน์และการรับรู้ตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ
สินค้าผ่านแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
: สุนทรีย์ สองเมือง 104
- ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของ
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
: ศิวพงษ์ แสงนอก และ ศักดา สถาพรวงษา 119
- ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โรงเรียนบ้านชะอวด อำเภอชะอวด
จังหวัดนครศรีธรรมราช
: ปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลธร ปัทมาวดี เล่ห์มงคล และ ปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลธร 135
- สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาทักษะดนตรีไทยของผู้เรียนปีพหุศึกษาในระดับปริญญาตรี
: จิรายุ มีเผือก และ วิษณุลัมพก์ เหล่าวานิช 150

- ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัท เอบีซี จำกัด
: จันทร์จิรา ตัญหาล้า ภูษิตย์ วงษ์เล็ก และ ภูวกร อนันตรักษ์ 167
- พฤติกรรมและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวชายหาดบางแสน
: สมรศรี คำตรง ชมพูนุช จิตติถาวร และ สุวารี นามวงศ์ 180
- การสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางขนุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
: จิรวุฒิ เชิญเกียรติประดับ 196
- ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการทำธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ของประชาชนจังหวัดน่าน
: พลวรรณ คำประเสริฐ บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์ และ วรรณภา ศิลปอาษา 209
- การจัดการความรู้ และกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายเบญจมิตร
: พนิดา วัชรรังษี 224
- การส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมระดับนักเรียนของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1
: มาริสา นุงอาหลี่ และ สมถวิล วิจิตรวรรณนา 240
- แรงจูงใจในการปฏิบัติงานกับความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการธุรการ สังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด
: ศรัณย์ รุ่งเรือง และ เกวลิน ศิลไพพัฒน์ 254
- สภาพการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 2
: ชุตินณพนธ์ ใจศิริ ระติกรณ์ นิยมะจันทร์ และ ศิริรัตน์ ทองมีศรี 270
- การประเมินประสิทธิภาพระบบขนส่งด้วยกระบวนการกิจกรรมหลักด้านโลจิสติกส์: กรณีศึกษาบริษัท ABC
: นนทกร ธรรมไชยงกูร ระหัดร โรจนประดิษฐ์ และ พรธนี ชีวินศิริวัฒน์ 288
- แนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสนับสนุนกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
: วรวิมล เหล่าบ้านค้อ 301
- การศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
: ณวศพงษ์ อนันต์โกคิน และ ศิริรัตน์ โกศการิกา 313

- การพัฒนาทักษะการสอนของครูปฐมวัย ในสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนด้วยเครื่องมือ EF GUIDELINE ในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดยโสธร
: ศักดิ์ศรี สืบสิงห์ นิธินาถ อุดมสันต์ และ สุกิมล บุญพอก 327
- การเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์
: วิภาวดี ผกามาต 341
- แนวทางการพัฒนาศักยภาพประชาชนชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
: ชนิษฐา ใจเป็ง และ ชัย พิศแสง 355
- ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคความปกติใหม่ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว
: คมสันต์ จันทสาท และ ชลาภรณ์ สุวรรณลัมภฤทธิ์ 372
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยกิจกรรมเรียนรู้เชิงรุก
: ธราเทพ ศรีลาโพธิ์ และ อินทิรา รอบรู้ 390
- คุณภาพการให้บริการที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการบริษัท แฟลช เอ็กซ์เพรส ในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
: เอกนรี ทุมพล นันทน์ภัส สว่างการ และ ชวัลวิทย์ ไตจิต 403
- ปัจจัยพฤติกรรมผู้บริโภคและปัจจัยส่วนประสมค้ำปลีกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าในร้านอีฟแอนด์บอย
: จารุวรรณ บุญมี และ วีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์ 413
- ปัญหาทางกฎหมายในการครอบครองไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484
: ทศวรรณ เนตรผาง 426
- ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเด็กในสถานสงเคราะห์
: พิมพ์พัชรุช โกมลารชุน วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และ ชีรศักดิ์ ศรีสุรกุล 440

การเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตของกลุ่มดอกไม้จันทน์
บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์

The Enhancement of Production Capability of Sandalwood Flower Group,
Ban Non-Sa-at in Phetchabun Province

วิภาวดี ผกามาต

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

E-mail: vipavadee.pha@gmail.com

Vipavadee Phakamach

Lecturer, Accounting Faculty of Management,
Phetchabun Rajabhat University

(Received: July 20, 2021; Revised: July 27, 2021; Accepted: September 1, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มดอกไม้จันทน์ สภาพปัญหาและการเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์ เก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จำนวน 11 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง และการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปใจความสำคัญเป็นความเรียงในลักษณะการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 11 คน สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 50–70 ปี มีรายได้เฉลี่ยจากการทำดอกไม้จันทน์จำหน่าย 1,000–3,000 บาทต่อเดือน โดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกกลุ่มอยู่กันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งซึ่งมีระยะเวลานานกว่า 10 ปีขึ้นไป มีลักษณะการรวมกลุ่มโดยการออกทุนของตนเองในการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ในการทำดอกไม้จันทน์ โดยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้สั่งวัสดุและอุปกรณ์ในการทำดอกไม้จันทน์มาจำหน่ายให้สมาชิก สถานที่จัดทำสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะนำกลับไปทำที่บ้าน เมื่อทำเสร็จจะนำมาจำหน่ายให้ผู้ใหญ่บ้าน รายได้จากการทำดอกไม้จันทน์สำหรับดอกเดี่ยว 1 แพ็ค บรรจุ 100 ดอก จำหน่ายในราคา 70 บาท ส่วนช่อประธานจำหน่ายช่อละ 12 บาท 1 แพ็ค บรรจุ 5 ช่อ จำหน่ายในราคา 60 บาท สภาพปัญหาและการเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด พบปัญหาอยู่ด้วยกัน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ ในส่วนการเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มพบว่า ทางกลุ่มไม่ต้องการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน พอใจในการทำดอกไม้จันทน์อยู่ที่บ้าน

ตนเอง และต้องการทราบต้นทุนที่แท้จริงในการทำดอกไม้จันทน์ เพื่อนำไปวางแผนในการลงทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์มาทำดอกไม้จันทน์ต่อการกำหนดปริมาณการผลิตต่อครั้ง เพื่อป้องกันการขาดสภาพคล่องทางการเงินในการใช้จ่ายในครัวเรือน และต้องการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเพิ่มยอดขายให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การเพิ่มขีดความสามารถการผลิต กลุ่มดอกไม้จันทน์

Abstract

This research aimed to find out the context of the Sandalwood flower group and to find out the problem of enhancing the capability of Ban Non-Sa-at Sandalwood flower group, Phetchabun Province. Data were collected from 11 members of Ban Non-Sa-at Sandalwood flower group by using an unstructured interview form, interpretation in the form of content analysis, and summarizing the main idea as an essay in a descriptive manner. The results of the research revealed general information about members of the Sandalwood flower group Ban Non-Sa-at. Currently, there are 11 members, most of them aged between 50-70 years old, earning an average income from making sandalwood flowers 1,000-3,000 baht per month. Most of the group members have been together since established, which is more than 10 years. There is a collective nature by investing their capital in purchasing materials and equipment for making sandalwood flowers. The village headman will order materials and equipment for making sandalwood flowers to sell to the members. A place where each group member can take it home to do it. When they are finished, they will be sold to the village headman. Income from making sandalwood flowers for a single flower, 1 pack contains 100 flowers, sold at 70 baht, while the president's bouquet sells 12 baht per 1 pack, 1 pack contains 5 bouquets, sold at 60 baht. And the problem of enhancing the capacity of the sandalwood flower group, Ban Non-Sa-at, was found in 4 points, group management, production, marketing, and benefits. As for the capacity building of the group, it was found that the group did not want to register as a community enterprise. Satisfaction with making sandalwood flowers at home and want to know the real cost of making sandalwood flowers in order to plan to invest in buying materials and equipment to make sandalwood flowers per production quantity per time to prevent lack of

financial liquidity in household spending and want to increase distribution channels through social networks to increase sales.

Keywords: enhancement of production capability, sandalwood flower group

บทนำ

การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ที่ให้ประชาชนมีพื้นฐานของความเป็นอยู่แบบความพอมี พอกิน พอใช้ ซึ่งทำให้ที่ผ่านมารัฐบาลได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยการเพิ่มศักยภาพในระดับชุมชนโดยการรวมกลุ่มสร้างอาชีพตามความต้องการของสมาชิกในกลุ่มจากภูมิปัญญาและวัตถุดิบในท้องถิ่นของตนนำมาผลิตสินค้า เพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ บางชุมชนที่มีความเข้มแข็งก็สามารถดำเนินการประสบความสำเร็จ แต่ก็มีบางชุมชนที่ล้มเหลวจากการดำเนินงานภายในกลุ่มจึงต้องล้มเลิกการรวมกลุ่มไป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) แผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศไทยให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจ และคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี โดยยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิต การผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไปสำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งกรมพัฒนาชุมชนได้ขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 โดยขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนเข้มแข็งภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ เศรษฐกิจครัวเรือนมีความมั่นคง ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข ตามแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ.2560–2564 โดยมีวิสัยทัศน์คือ เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ภายในปี 2564 โดยมีประเด็นการพัฒนา 4 เรื่อง ดังนี้ (1) สร้างสรรค์ชุมชนให้พึ่งตนเอง (2) ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้ขยายตัวอย่างสมดุล (3) เสริมสร้างทุนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล และ(4) เสริมสร้างองค์กรให้มีสมรรถนะสูง เพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุวิสัยทัศน์ เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี พ.ศ.2565 (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

สำหรับหมู่บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 8 ตำบลลงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มโดยได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ในปี พ.ศ.2558 จากสำนักงานพัฒนาชุมชน โดยการดูแลของผู้นำชุมชนได้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีอาชีพผ่านธุรกิจชุมชน โดยทางบ้านผู้ใหญ่ได้รับจ้างจัดงานมงคล และอวมงคล แบบครบวงจร ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีรายได้เสริมจากการทำสินค้าในงานต่าง ๆ มาส่งขายให้กับบ้านผู้ใหญ่ นอกเหนือจากอาชีพหลักที่ทำเกษตรและรับจ้างทั่วไปอยู่แล้วคือ กลุ่มที่รับจ้างทำโลงศพ และทำดอกไม้จันทน์

การทำดอกไม้จันทน์นั้นมีการสันนิษฐานราว ๆ ประมาณ 1,500 ปีก่อน จะมีการนำไม้จันทน์มาเป็นส่วนในการประกอบพิธีฌาปนกิจเพื่อบรรเทาภยันตราย เพราะยังไม่มีเครื่องหอมมาลิน คนไทยพุทธมีคติตามความเชื่อแต่โบราณว่า การจัดงานฌาปนกิจศพให้แก่วายชนม์ เป็นการให้แสดงถึงความเคารพและเป็นการไว้อาลัยแก่วายชนม์ครั้งสุดท้าย ทุกสิ่งที่จัดทำจะต้องประณีตและดีที่สุดเท่าที่ฐานะจะเอื้ออำนวย เพราะเชื่อว่า ผู้ตายจะได้ไปสู่สุคติและเมื่อเกิดใหม่ก็จะพบแต่สิ่งที่ดีงาม ไม้จันทน์หอม มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mansonia gagei* J. R. Drumm. ex Prain เป็นไม้ที่อยู่ในวงศ์ STERCULIACEAE มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Sandalwood และมีชื่ออื่น ๆ ที่เรียกกันทั่วไปว่า จันทน์ จันทน์ขมด จันทน์ขาวหรือจันทน์พม่า (เต็ม สมิตินันท์, 2523 อ้างถึงใน พานิชย์ ยศปัญญา, 2560) ไม้จันทน์หอม เป็นพันธุ์ไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นไม้พระราชทานเพื่อปลูกเป็นมงคลในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ถือเป็นไม้มงคลที่เป็นของสูงมีค่า คนสมัยก่อนจะใช้ไม้จันทน์ได้ต้องเป็นเจ้าของมูลนายหรือหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ เพราะเป็นไม้ที่หายากถือว่าเป็นไม้มงคลชั้นสูง ใช้ในการประกอบพระราชประเพณีตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน ในพระราชประเพณีเกี่ยวกับพระบรมศพได้นำเอาไม้จันทน์หอมที่ยืนต้นตายเองตามธรรมชาติ ซึ่งเนื้อไม้จะมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ มาสร้างพระลองประดับพระโกศพระบรมศพ ตลอดจนใช้ทำพิน และดอกไม้จันทน์ในพิธีพระราชทานเพลิงพระบรมศพ (ณัฐภัทร จันทวิช, 2539 อ้างถึงใน พานิชย์ ยศปัญญา, 2560) โดยมีการคัดสรรดอกไม้จันทน์ที่มีความหมายลึกซึ้ง 7 ชนิด มาสาธิตเป็นต้นแบบ “7 ดอกไม้จันทน์พระราชทาน” ประกอบด้วย (1) ดอกดารารัตน์ (2) ดอกกุหลาบ (3) ดอกพุดตาน (4) ดอกลิลลี่ (5) ดอกกล้วยไม้ (6) ดอกชบาทิพย์ และ (7) ดอกชบาหนู (ไทยรัฐออนไลน์, 2560) สมาชิกกลุ่มที่ทำดอกไม้จันทน์มาจากคนในชุมชนบ้านโนนสะอาดรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มทำดอกไม้จันทน์โดยส่วนใหญ่รูปแบบดอกไม้จันทน์ที่ทางกลุ่มจัดทำจะเป็นดอกกุหลาบ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำดอกไม้จันทน์ผู้ใหญ่จะเป็นผู้จำหน่ายโดยไปรับวัสดุอุปกรณ์มาจำหน่ายให้กับสมาชิก การลงทุนครั้งแรกขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละคนโดยไม่ได้จำกัดว่าใครจะลงทุนเท่าไร ดังนั้นใครมีมากก็ซื้อวัสดุอุปกรณ์ไปทำมาก ใครมีน้อยก็ซื้อไปทำน้อย ส่วนสถานที่จัดทำนั้นสมาชิกแต่ละคนจะนำกลับไปทำที่บ้านของตนเอง โดยส่งขายให้กับผู้ใหญ่โดยตรงเพียงช่องทางเดียว ดังนั้นถ้าผู้ใหญ่รับงานมากและต้องใช้สินค้าเป็นจำนวนมากบางครั้งจำนวนการผลิตของกลุ่มก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของการจัดงานในแต่ละครั้ง แต่บางครั้งถ้าผู้ใหญ่ไม่มีงานเข้ามาสมาชิกจะทำสินค้าแล้วเก็บไว้ที่บ้านของตนเองรอให้ผู้ใหญ่มารับซื้ออย่างเดียวและต้องใช้ทุนของตนเองในการลงทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์

บางครั้งสมาชิกบางคนก็ขาดสภาพคล่องทางการเงิน เพราะไม่มีเงินมาหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ได้เพราะเงินไปจมอยู่กับสินค้าที่ท่าเก็บไว้แล้วยังไม่ได้นำออกไปขายนั่นเอง สมาชิกที่ทำอยู่ในปัจจุบันมี 11 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถออกไปทำการเกษตรเพราะมีภาระในการเลี้ยงดูบุตรหลาน และคนในครอบครัวที่เจ็บป่วย จึงใช้เวลาว่างในการทำดอกไม้จันทน์อยู่ที่บ้าน การประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์สามารถทำได้โดยมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากสามารถทำได้โดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 ดอก ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 วัน รูปแบบในการจัดทำจะมีแบบช่อและดอกเดี่ยว ซึ่งรายได้ในการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ขึ้นอยู่กับ การพัฒนาประดิษฐ์รูปแบบอื่น ๆ ตามยุคสมัย ต้นทุนและราคาขายได้มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพ เศรษฐกิจและความต้องการของผู้บริโภค จึงถือว่าเป็นอาชีพที่น่าสนใจที่สามารถสร้างความมั่นคงและ ยั่งยืนให้กับกลุ่มได้ในระยะยาว

จากข้อมูลข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นโอกาสในการเติบโตของการผลิตดอกไม้จันทน์ ดังนั้น การศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น จะเป็นการเพิ่มขีด ความสามารถในการผลิตของกลุ่มได้ ทำให้คนในชุมชนและผู้สนใจในการทำดอกไม้จันทน์ในเขต พื้นที่อื่น เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ มีความอยู่ดี กินดี มีรายได้ที่มั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการเพิ่มขีดความสามารถการผลิตของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นไปที่การหาความจริง ของประเด็นที่สนใจ โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มจากนั้นหาปัญหาของ กลุ่มเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตดอกไม้จันทน์

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา และรายงานเพื่อค้นหาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง สำหรับข้อมูลปฐมภูมิ ได้มาจากการสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลที่ใช้การคัดเลือกด้วยวิธีการ คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ สมาชิกกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จำนวน 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การสังเกต และแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งได้มาจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยสังเกตจากสภาพทั่วไปของชุมชน การทำงานของสมาชิกกลุ่มและบรรยากาศทั่วไป และใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยการตั้งคำถามปลายเปิดให้สมาชิกผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปใจความสำคัญเป็นความเรียงในลักษณะการพรรณนา (Descriptive)

ผลการวิจัย

บริบททั่วไปของกลุ่มดอกไม้จันทร์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน มีสมาชิกด้วยกันทั้งหมด 11 คน โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2548 จากการรวมกลุ่มโดยภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีรายได้เสริมนอกเหนือจากเงินที่ได้รับจากรัฐบาลสำหรับเบี้ยผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเงินที่บุตรส่งมาให้ในแต่ละเดือน ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหาความเดือนร้อนของสมาชิก และทำให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

อีกทั้งหมู่บ้านโนนสะอาด ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในปี พ.ศ.2558 ผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ครอบครัวแข็งแรงดีเด่น และผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ผู้นำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในปี พ.ศ.2559 โดยการจัดตั้งกลุ่มนั้นไม่ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแต่อย่างใด ปัจจุบันนี้มีสมาชิกในกลุ่มทั้งสิ้นจำนวน 11 คน

รูปแบบดอกไม้จันทร์ของกลุ่มที่ทำในปัจจุบันนี้มีแบบเดียว คือ ดอกกุหลาบเนื่องจากมีวิธีการทำที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคจำนวนมาก โดยเริ่มแรกสมาชิกในกลุ่มจะศึกษาวิธีการทำดอกไม้จันทร์จากสมาชิกผู้เชี่ยวชาญในการทำดอกไม้ทุกประเภท ในกลุ่มจะแบ่งคนที่ทำดอกไม้จันทร์ที่เป็นดอกเดี่ยวจำนวน 9 คน ส่วนอีกจำนวน 2 คน จะเป็นคนที่ทำช่อประธานซึ่งทางโดยทางกลุ่มจะทำแบบ 9 ดอก วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำดอกไม้จันทร์ มีดังนี้

1. กลีบดอกสีขาว
2. กลีบดอกสีเกสร
3. หนวดจันทร์
4. กระดาษย่นสีดำ
5. ริบบิ้นสีดำ
6. ฐาน

7. เทียน	8. ก้านไม้ติดข้อประธาน
9. ไม้เสียบหมูปิ้งขนาด 5-6 นิ้ว	10. ด้ายสีขาว
11. ลวดเบอร์ 24	12. กาวลาเท็กซ์
13. ถูพลาสติกสำหรับบรรจุดอกไม้จันทน์	

สภาพปัญหาและการเพิ่มขีดความสามารถการผลิตของกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า การจัดตั้งกลุ่มดอกไม้จันทน์ บ้านโนนสะอาด ไม่ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสินค้า OTOP แต่อย่างใด เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเท่านั้น ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีความเชี่ยวชาญในการทำดอกไม้จันทน์ โดยมีสมาชิกจำนวน 11 คน จากการเริ่มก่อตั้งแต่ครั้งแรกโดยไม่ได้รับสมาชิกเพิ่ม เนื่องจากบางครั้งปริมาณผลผลิตที่ผลิตเสร็จมีจำนวนมากเกินไป ไม่สามารถกระจายได้ทัน และเรื่องความประณีตของชิ้นงาน ทางกลุ่มไม่ได้มีโครงสร้างการแบ่งหน้าที่การทำงานในกลุ่ม เช่น การตั้งประธาน รองประธาน เลขา หรือเหรัญญิก และไม่ได้มีการประชุมกลุ่ม

การเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มพอใจในการทำดอกไม้จันทน์อยู่ที่บ้านตนเอง เนื่องจากทุกคนมีภาระหน้าที่ในการทำงาน และต้องดูแลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม จึงไม่สามารถทำได้

2. ปัญหาด้านการผลิต พบว่า ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้สั่งวัสดุ อุปกรณ์ในการทำดอกไม้จันทน์ มาจำหน่ายให้ ดังนั้นสำหรับค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะเป็นทุนส่วนตัวของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกกลุ่มจะมาซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำดอกไม้จันทน์ที่บ้านผู้ใหญ่ ทางกลุ่มไม่มีการกำหนดปริมาณการผลิตที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละคนในการทำดอกไม้จันทน์จะทำได้ไปเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละช่วง โดยจะเก็บดอกไม้จันทน์ที่ทำเสร็จไว้ที่บ้านของตนเอง ถ้าบางช่วงที่ไม่มีงานอวมงคลเลยจะทำให้สต็อกดอกไม้จันทน์มีจำนวนมาก โดยสมาชิกกลุ่มต้องยอมรับสภาพทำให้เงินทุนที่ลงทุนไปนั้นขาดสภาพคล่อง ไม่มีวงรอบระยะเวลาในการรวบรวมที่จำหน่ายอย่างชัดเจน ต้องรอผู้ใหญ่บ้านคนเดียวว่าจะให้สมาชิกแต่ละคนนำดอกไม้จันทน์มาให้เมื่อไร แต่ถ้าช่วงเวลาใดที่มีงานอวมงคลมากปริมาณดอกไม้จันทน์ที่สมาชิกกลุ่มที่ผลิตขึ้นนั้นก็เพียงพอต่อความต้องการ ผู้ใหญ่จะมาขอความร่วมมือในการเร่งทำดอกไม้จันทน์เพื่อให้ทันและเพียงพอกับปริมาณที่ต้องการ สมาชิกกลุ่มก็จะเร่งในการทำ

การเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่ม พบว่า ทางกลุ่มเน้นในเรื่องความประณีตของชิ้นงานการทำดอกไม้จันทน์ โดยมีความเชี่ยวชาญในการทำดอกไม้จันทน์หลายแบบ และทางกลุ่มได้ทดลองนำเปลือกข้าวโพดแห้งมาทำเป็นกลีบดอกไม้จันทน์ เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการซื้อกลีบดอกในเวลาที่มี

ราคาแพง แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากสมาชิกกลุ่มแพ้ยายจากเปลือกข้าวโพดทำให้เกิดอาการคันตามร่างกาย เสียค่าใช้จ่ายในการซื้อยามารักษาอาการ และมีขั้นตอนในการทำหลายขั้นตอนกว่าจะได้กลีบดอกซึ่งเป็นการเสียเวลา จึงหันกลับมาใช้กลีบดอกสำเร็จเหมือนเดิม โดยสมาชิกไม่เคยคำนวณต้นทุนในการทำที่แท้จริง ดังนั้นทางกลุ่มอยากให้มีการสอนคิดคำนวณต้นทุนต่อดอก เพื่อนำไปกำหนดราคาขายปลีก-ขายส่ง และนำไปวางแผนในการลงทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์มาทำดอกไม้จันทน์ต่อการกำหนดปริมาณการผลิตต่อครั้ง เพื่อป้องกันการขาดสภาพคล่องทางการเงิน

3. ด้านการตลาด ส่วนใหญ่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดอกไม้จันทน์ตอนนี้ของสมาชิกกลุ่มจำหน่ายเฉพาะในชุมชนโดยจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับซื้อดอกไม้จันทน์ที่ทำเสร็จแล้วเพียงคนเดียวเท่านั้น โดยทางกลุ่มไม่ได้นำไปจำหน่ายที่อื่นเลย

การเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่ม พบว่า ทางกลุ่มมีความเชี่ยวชาญในการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์อย่างเดียวแต่ไม่มีความรู้ด้านการตลาด โดยทางกลุ่มต้องการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ แต่พบปัญหาคือไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี ปัจจุบันจึงต้องอาศัยการขายผ่านผู้นำชุมชนอย่างเดียว

4. ด้านผลประโยชน์ เนื่องจากการลงทุนของสมาชิกกลุ่มเป็นทุนของตนเอง ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำดอกไม้จันทน์ การตั้งราคาขายขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กำหนด สำหรับดอกเดี่ยวบรรจุแพ็คเกจ 100 ดอก ขายในราคา 70 บาท ส่วนที่เป็นช่อประธาน 1 ช่อ ช่อละ 12 บาท บรรจุแพ็คเกจ 5 ช่อ ขายในราคา 60 บาท อย่างไรก็ตามสมาชิกแต่ละคนจะไม่ได้กำหนดปริมาณการผลิตที่แน่นอน ดังนั้นรายได้ที่แท้จริงในแต่ละเดือนของสมาชิกขึ้นอยู่กับต้นทุนที่ซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และความขยันของสมาชิกแต่ละคน

การเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่ม พบว่า การทำดอกไม้จันทน์เป็นอาชีพหลักของครอบครัวสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นเงินที่ได้จึงหมุนเวียนใช้จ่ายอยู่ในครอบครัว จากการที่สมาชิกในกลุ่มไม่ทราบถึงต้นทุนที่แท้จริงในการทำดอกไม้จันทน์ ไม่สามารถกำหนดราคาขายได้เองถึงแม้ราคาวัสดุอุปกรณ์ที่ทำดอกไม้จันทน์จะมีราคาสูงขึ้น จึงไม่สามารถทราบได้ว่าการลงทุนในแต่ละครั้งนั้นได้กำไรหรือไม่ และในสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ดอกไม้จันทน์ที่ผลิตไว้ขายไม่ได้ ทำให้เงินทุนของสมาชิกขาดสภาพคล่องไม่มีเงินทุนมาหมุนเวียน

อภิปรายผล

จากการศึกษาบริบททั่วไปของกลุ่มดอกไม้จันทน์ สมาชิกในกลุ่มได้ให้ความยกย่อง ชื่นชมผู้นำชุมชนในเรื่องของการสร้างความศรัทธา การสร้างความเข้มแข็ง การสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับ

ลูกบ้าน โดยผ่านธุรกิจชุมชนจากทางบ้านผู้นำชุมชนในการรับจ้างจัดงานมงคลและอวมงคล แบบครบวงจร และจัดตั้งกลุ่มทำดอกไม้จันทน์ให้กับผู้สูงอายุ โดยให้ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำดอกไม้ประดิษฐ์ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญในการทำดอกไม้จันทน์ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 11 คน ทำให้มีทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมนอกเหนือจากเงินที่ได้รับจากรัฐบาลสำหรับเบี้ยผู้สูงอายุ และเงินที่บุตรส่งมาให้ในแต่ละเดือน ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหาความเดือนร้อนของคนในชุมชนได้ และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนจนทำให้หมู่บ้านโนนสะอาดได้รับรางวัลมากมายจากการส่งหมู่บ้านและผู้นำชุมชนเข้าประกวดจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ อัจฉรา เมฆสุวรรณ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาบทบาทของภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตัดเย็บบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ปัจจัยสู่ความเข้มแข็งของกลุ่ม คือ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานผ่านภาวะผู้นำในการจูงใจสมาชิกกลุ่มให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผนกลยุทธ์ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมบำรุงรักษา เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน มุ่งเน้นความมีศรัทธาและยังสอดคล้องกับ อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์ (2560) ที่ได้ทำศึกษามุมมองภาวะผู้นำ: กรณีศึกษาของชุมชนทุ่งตำเสา พบว่า ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนทุ่งตำเสา ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ทั้งผู้นำที่เป็นผู้ชายและผู้นำที่เป็นผู้หญิง เหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับทฤษฎีคุณลักษณะที่เชื่อว่าผู้นำจะมีภาวะผู้นำอยู่แล้วตามธรรมชาติ ทั้งกล้าคิดกล้าตัดสินใจ มีความเพียรพยายามที่จะบรรลุเป้าหมาย และมีความสนใจใฝ่รู้ รวมถึงลองผิดลองถูกจนประสบผลสำเร็จ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีบทบาทมากพอที่จะทำให้ผู้อื่นคล้อยตามอันจักช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

จากการศึกษาสภาพปัญหาและการเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มดอกไม้จันทน์ พบว่า

1. ด้านการบริหารจัดการ ถึงแม้ว่าทางกลุ่มไม่มีการจดทะเบียนกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสินค้า OTOP ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ไม่มีการระดมเงินทุนและสถานที่ในการจัดตั้งกลุ่ม แต่สมาชิกในกลุ่มกลับพอใจที่ได้ทำดอกไม้จันทน์อยู่ที่บ้านตนเอง สมาชิกในกลุ่มต้องเป็นเสาหลักของบ้านในการหาเงินมาเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวที่มีทั้งคนป่วย คนพิการ และหลานที่ลูกของตนเองนำมาให้เลี้ยง จึงไม่สามารถออกไปรับจ้างทำงานที่อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็ง และ ชนิษฐา ชุสุข (2558) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีเครื่องแกงขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโหนด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา พบว่า ต้องมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพสตรีเครื่องแกง ทั้ง 4 ด้าน คือ (1) ด้านคน (2) ด้านงบประมาณ (3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ และ (4) ด้านการบริหารจัดการ และยังสอดคล้องกับ จรินทร์น์ วรวงศ์พิทักษ์ และ ฟาริดา เอ็ลลาลี (2563) ที่ได้ทำศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานจากเตยหนามอย่าง

ยังยืน ชุมชนบ้านพงปู่โละ ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า สภาพปัญหาของกลุ่มในภาพรวม กลุ่มยังขาดการวางแผน และการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านคน ด้านเงิน ด้านวัตถุดิบ และด้านการบริหารจัดการ ทางกลุ่มจึงควรมีการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้โดยการวางแผนโครงสร้างของกลุ่มตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม และการกำหนดหน้าที่ในการทำงานตามความชำนาญหรือความถนัดของสมาชิก หากทางกลุ่มขาดองค์ความรู้เรื่องใดควรปรึกษารหาหรือกับผู้นำชุมชนเพื่อประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้เพิ่มเติมให้กับทางกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับ ปรียาพร สุนงกช และ กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์ (2559) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการพัฒนากลุ่มสตรีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเพชรบุรี พบว่า กลุ่มสตรีควรมีการประชุมโดยการนำเอาข้อมูลของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงาน มีการแบ่งงานตามหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน ใช้การประสานการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มร่วมกับการขอความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งในและนอกชุมชนเพื่อเป็นเครือข่ายในการทำงาน มีการทบทวนการดำเนินงานโดยคนในชุมชน สรุปความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคที่พบ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสนับสนุนและแก้ไขปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

2. ปัญหาด้านการผลิต ทางกลุ่มไม่มีการกำหนดปริมาณการผลิตที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละคนในการทำดอกไม้จันทน์จะทำกันไปเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละช่วง สมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารต้นทุนในการผลิตเพราะไม่สามารถตั้งราคาขายเองได้ ขาดอำนาจในการต่อรอง ดังนั้นราคาที่จะขายได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้รับซื้อสมาชิกในกลุ่มจึงควรมีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจนเพราะถือเป็นหัวใจสำคัญ และทำให้ทราบถึงต้นทุนการผลิตในแต่ละครั้งอย่างชัดเจนโดยจะทำให้ทราบต้นทุนต่อชิ้นในการผลิตดอกไม้จันทน์แต่ละแบบ และสามารถนำไปกำหนดราคาขายจากนั้นควรมีการจบบัญชีรายรับรายจ่าย โดยให้จดแยกกระหว่างรายรับรายจ่ายส่วนตัวกับรายรับ รายจ่ายที่ทำดอกไม้จันทน์ เพื่อจะได้ไม่ขาดทุนเพราะราคาขายต่ำไป แต่ทั้งนี้การวางแผนการผลิตต้องปรับให้สอดคล้องกับเงินทุนที่มีของสมาชิกแต่ละคนด้วยเพื่อป้องกันการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน โดยประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้เพิ่มเติมให้กับทางกลุ่ม เช่น การเขียนแผนธุรกิจ เพื่อให้กลุ่มสามารถกำหนดทิศทางในการดำเนินงานในอนาคตได้อย่างมั่นคงถึงจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องเข้ามาติดตามผลเป็นระยะโดยผ่านผู้นำชุมชนหรือสมาชิกในกลุ่มโดยตรง

3. ปัญหาด้านการตลาด ไม่มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่อื่นเลยนอกเหนือจากรอให้ผู้ใหญ่มารับซื้อ ซึ่งตรงกับ ปานศิริ พูนพล และ ทิพวรรณ พรหมลาย (2560) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตลาดของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ OTOP (ระดับ 1-5 ดาว) ในจังหวัดขอนแก่น ประเด็นปัญหาทางการตลาดประกอบไปด้วย 4Ps คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ขาดเงินลงทุนสนับสนุนเพื่อการขยายผลิตภัณฑ์และกิจการ ปัจจัยด้านราคา (Price) ขาดความรู้ความเข้าใจในการ

บริหารต้นทุนในการผลิตเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าต้นทุนมากที่สุด ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ต้องการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) มีความต้องการได้รับการพัฒนาความรู้ด้านการผลิตสื่อสังคมประเภทต่าง ๆ ในช่วงสถานการณ์ปัจจุบันที่ทั่วโลกต้องเผชิญกับโรคโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจถดถอย ทุกภาคธุรกิจได้รับผลกระทบด้วยกันทั้งสิ้น โดยทางกลุ่มก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกันจากการจัดงานศพที่เคยใช้ดอกไม้จันทน์ ก็ไม่สามารถจำหน่ายได้เลยด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างจากมาตรการป้องกันโรคโควิด-19 จึงทำให้ทางกลุ่มมีดอกไม้จันทน์ที่ทำเสร็จแล้วค้างสต็อกอยู่จำนวนมาก จากวิกฤติดังกล่าวทางกลุ่มจึงควรหาช่องทางการจัดจำหน่ายให้เพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่เคยส่งให้กับผู้นำชุมชนเพียงช่องทางเดียว โดยทางกลุ่มสามารถทำการตลาดผ่านสื่อสังคม Social Media ต่าง ๆ เช่น Facebook, Instagram, Pinterest เป็นต้น เพื่อขยายกลุ่มลูกค้ารายใหม่หรือสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการค้า เช่น ร้านขายพวงหรีดหรือร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ลัดดาวัลย์ อะทะไชย (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนประเภทอาหาร ตำบลพิชัย จังหวัดอุดรธานี พบว่า ช่องทางการจัดจำหน่ายสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่ายควรจะจำหน่ายโดยตรงถึงผู้บริโภคมากที่สุด โดยจัดจำหน่าย ณ ที่ทำการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และขายฝากที่ร้านค้าชุมชน มีการเข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการค้า ช่องการจำหน่ายโดยใช้เว็บไซต์ เข้าร่วมงานแสดงสินค้าและวางจำหน่ายตามศูนย์อาหารของส่วนราชการและยังสอดคล้องกับ กรรณิการ์ สายเทพ ธีระเทียนรุ่งไพศาล และ วลลภ สิงหราช (2563) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มโอกาสทางการแข่งขันของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น พบว่า ผู้ประกอบการไม่มีหน้าร้านเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ขายส่งโดยพ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลิตภัณฑ์ที่โรงงานและผู้ประกอบการส่งสินค้าให้กับลูกค้า โดยผู้ประกอบการทุกรายมีความต้องการที่จะขยายช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีอยู่เดิมให้มากขึ้นและเข้าถึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น ซึ่งการออกแบบพัฒนารูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายนั้นเป็นการออกแบบช่องทางการจัดจำหน่ายตามความสามารถและความพร้อมของผู้ประกอบการเป็นหลัก เช่น การออกแบบเว็บไซต์ออนไลน์ด้วยตัวผู้ประกอบการเองโดยมีวิทยากรให้คำแนะนำ เป็นต้น

4. ปัญหาด้านผลประโยชน์ ในการลงทุนการผลิตดอกไม้จันทน์ สมาชิกจะใช้ทุนของตนเอง จึงทำให้ทางกลุ่มไม่มีเงินทุนหมุนเวียนที่เป็นเงินทุนส่วนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ ไพศาล มุ่งสมัคร และ คณะ (2558) ที่กล่าวถึงรูปแบบการบริหารจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนว่าประกอบด้วย การจัดซื้อ/การผลิต ด้านการปฏิบัติการ ด้านการจัดส่งสินค้า ด้านการตลาดและการขาย ด้านการบัญชี/การเงิน ด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะทางการเงินและการผลิต ที่สำคัญมากต่อการบริหารจัดการ

วิสาหกิจชุมชน ทางกลุ่มจึงควรมีการวางระบบเกี่ยวกับการจัดสรรเงินเข้ากองทุนกลุ่ม โดยการให้สมาชิกในกลุ่มลงหุ้น เพื่อเพิ่มเงินทุนหมุนเวียนให้กับกลุ่ม และมีการจัดระบบในการจ่ายเงินปันผลและการลงหุ้นให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาที่จะตามมาในอนาคต โดยมีการนำเงินกำไรที่ได้จากการจำหน่ายเข้ากองทุนกลุ่มก่อนนำไปจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกกลุ่มตามจำนวนหุ้นที่สมาชิกในกลุ่มได้ลงหุ้นไว้ในแต่ละปี หากทางกลุ่มขาดความรู้ในเรื่องนี้จำเป็นต้องให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาอบรมให้ความรู้กับกลุ่มต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ธีระชัย สุนทร พจ ตูพจ และ อำนวย สังข์ช่วย (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกส้มโอ บ้านหนองผักหลอด ตำบลแทน อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ด้านงบประมาณ ควรให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ให้ความรู้ด้านการจัดทำงบประมาณ การบริหารรายรับ ค่าใช้จ่าย การใช้เงินกองทุน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ทางกลุ่มควรมีการเขียนแผนธุรกิจ เพราะจะทำให้ทราบเกี่ยวกับการลงทุน การประมาณรายได้ การประมาณต้นทุน และการวางโครงสร้างการดำเนินงาน การทำแผนการตลาดและการวิเคราะห์การแข่งขันได้ในอนาคต ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้ทางกลุ่มเกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของแผนธุรกิจซึ่งต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาชีพไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ควรสนับสนุนพัฒนาการรวมกลุ่มโดยขับเคลื่อนผ่านในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ด้านการฝึกอบรมเพิ่มองค์ความรู้ การให้คำปรึกษา ด้านงบประมาณ เพื่อให้กลุ่มเกิดการพัฒนาร่วมกันเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป
3. ผู้ที่ให้ความสนใจในเรื่องของการทำดอกไม้จันทน์ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจเลือกผลิตเป็นอาชีพได้เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจสำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ในการทำดอกไม้จันทน์ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิต
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้ผลิตดอกไม้จันทน์ในจังหวัดอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้เห็นสภาพปัญหาในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาต่อไป
3. ควรปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้หลากหลายเพื่อทำให้งานวิจัยเกิดประสิทธิภาพและมีเนื้อหาลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ.2560–2564. ค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://plan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/97/2017/05/yut 60-64.pdf>
- กรณีการ สายเทพ ธีระ เทียนรุ่งไพศาล และ วัลลภ สิงหราช. (2563). รูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มโอกาสทางการแข่งขันของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋น. วารสารวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน, 6(1): 60–73.
- จรินทร์ วรรณศรีพิทักษ์ และ ฟาริดา เอ็ลลาฮี. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานจากเตยหนามอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านพงบุไธยะ ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 12(4): 55–66.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). ตำนาคอกไม้จันทร์ เบ่งบานดังดวงดาว. ค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/royal/1101542>
- ธีระชัย สุนทร พจ ตู๊พจ และ อำนวย สังข์ช่วย. (2563). การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกส้มโอ บ้านหนองฝักหลอด ตำบลแทน อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ. วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามวิทยาลั วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 9(1): 139–148.
- ปรียาพร สุนทกข และ กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์. (2559). รูปแบบการบริหารการพัฒนากลุ่มสตรีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดเพชรบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(2): 2255–2267.
- ปานศิริ พูนพล และ ทิพวรรณ พรหมลาย. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตลาดของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ OTOP (ระดับ 1–5 ดาว) ในจังหวัดขอนแก่น. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 7: 23–33.
- พานิชย์ ยศปัญญา. (2560). จันทร์หอมไม้มงคลขึ้นสูง. ค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2562, จาก https://www.silpa-mag.com/news/article_12124.
- ไพศาล มุ่งสมัคร ฌนอมศักดิ์ สุวรรณน้อย สรชัย พิศาลบุตร และ ศิวะศิษฐ์ ชำของ. (2558). รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลุ่มจังหวัดนครชัยรินทร์. วารสารสมาคมนักวิจัย, 18(3): 116–123.
- ลัดดาวัลย์ อะทะไชย. (2558). กลยุทธ์ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนประเภทอาหาร ตำบลพิชัย จังหวัดอุดรดิธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิธ.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).
- อัจฉรา เมฆสุวรรณ. (2558). **บทบาทของภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตัดเย็บบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง**. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.) มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 21(3): 20-31.
- อุทัย ปริญาสุทธินันท์. (2560). **มุมมองภาวะผู้นำ: กรณีศึกษาของชุมชนทุ่งตำเสา**. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 15(2): 37-43.
- ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็ง และ ชนิษฐา ชูสุข. (2558). **แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีเครื่องแกงขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโหนด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา**. ในการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 (หน้า 356-367). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.